

De Malenhoeven

In het Historisch Jaarboek voor Amersfoort en Omstreken van 2014 staat een artikel van Ton Reichelt over de Malenhoeven. Op pagina 101 staat de volgende tekst:

"De oudste ontginningen van Hoogland zijn aan de hand van archeologische vondsten terug te voeren tot vóór de 11^e eeuw. **(noot 11)** De tienden in dit gebied zijn door bisschop Adelbold aan de abdij van Sint Paulus te Utrecht geschonken¹ aan het begin van de 11^e eeuw. De grond waarop deze tienden rustten was al in het bezit van de abdij, een van de grootste grondbezitters in Eemland **(noot 12)**. Het betekende dat de abdij niet meer het tiende deel van de oogst aan de bisschop van Utrecht hoefde af te dragen.

Een hof van de abdij te Emiclaer (De Oude Hoef) fungeerde als verzamelcentrum voor deze bezittingen **(noot 12)**. Ook de rechtsmacht hierover viel toe aan de abdij, die te Emiclaer vertegenwoordigd werd door een abtschout. Daarnaast was er in Hoogland nog een schout van de bisschop. Geografisch gezien liepen hun bevoegdheden door elkaar."

In de noten bij dit stukje tekst vindt men de verwijzingen naar de bronnen om tot deze opvatting te komen. Zoekt men deze bronnen op, dan ontstaat bij mij heel veel verwondering en onbegrip dat men zo lichtzinnig te werk gaat wat men moeilijk als gedegen en verantwoord historisch onderzoek kan kwalificeren. Er wordt in de betreffende bronnen verwijzingen niets aangetoond en nog minder feitelijk bewezen. De bronnen geven duidelijk aan dat het om aangenomen opvattingen handelt, die uiteraard voortborduren op de traditionele geschiedenis, waarvan allang is aangetoond dat deze op een groot misverstand berust. Uiteindelijk komt men voor Amersfoort en Omstreken steeds uit op de oorkonden van Karel de Grote uit het jaar 777, waarvan bewezen is dat het om een Franse oorkonde gaat over Frans grondgebied. Wie het hier niet mee eens is moet eens met gedegen bewijzen komen dat het in deze oorkonde inderdaad over Nederland gaat en niet over Frankrijk.

De noten en verwijzingen.

- In noot 11 wordt verwezen naar Broer, 280. Maar wat schrijft mevr.Charlotte Broer op pagina 280 van Uniek in de stad?
 - Op grond van de resultaten van recente archeologische onderzoeken, waarbij op enkele plaatsen bewoningssporen zijn aangetroffen die teruggaan tot in de negende eeuw, **mogen**

¹ In deze zin worden twee onjuistheden verteld. 1. De Paulus abdij bestond nog niet in het begin van de 11^e eeuw en 2. De schenkingsoorkonden uit 1006, 1028 en 1050 kunnen als falsums beschouwd worden. Er worden plaatsen in genoemd die aan het begin van de 11^e eeuw nog niet eens bestonden. Ook Amersfoort dat daarin genoemd wordt bestond nog niet. Daar is geen enkel bewijs voor. En dat Ansfrius een klooster gehad hebben op de Heiligenberg is een eenvoudig te weerleggen aanname. De oudste archeologisch sporen ter plaatse stammen uit de tweede helft van de 14^e eeuw. Zie daarvoor: Oudheidkundig Onderzoek in de Abdij van Middelburg in Berichten R.O.B. Jg.14, 1964.

ontginningsactiviteiten in deze omgeving zeker al in de tiende, maar misschien dus zelfs eerder, **worden aangenomen**.

Mevrouw Broer bewijst dus helemaal niets. Het gaat er bij haar duidelijk om dat haar bewering mag worden **aangenomen**. Op haar beurt verwijst ze voor haar opvatting naar: Krauwer, 'Waterlopen, oude wegen en nieuwe ontginningen', in: Brongers e.a. (red), 1989, 11-24; en naar Krauwer en Snieder, 'Opgravingen in Amersfoort in 1986 en 1987', p. 12-13.

- Wat schrijft Monique Krauwer in 'Waterlopen, oude wegen en nieuwe ontginningen', in: Brongers e.a. (red), 1989, 11-24:
 - Over het ontstaan en de groei van Amersfoort is al het nodige geschreven. Door archief- en literatuuronderzoek heeft men zich een beeld gevormd van de ontwikkeling van de nederzetting en stad Amersfoort. Met name de vroegste periode, van de 11^e de tot en met de 13^e eeuw, kenmerkt zich door een schaarste aan historisch bronnenmateriaal. Geen wonder, dat juist over het Amersfoort uit die periode enerzijds verschillende theorieën bestaan, terwijl men anderzijds in de literatuur kan opmerken dat theorieën steeds weer worden overgenomen en een eigen leven gaan leiden, terwijl er in feite **geen bewijzen** voor zijn. Die bewijzen zullen voor deze periode voornamelijk uit het bodemarchief moeten voortkomen".

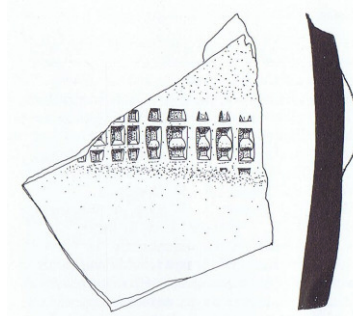
Er zijn dus geen bewijzen voor het bestaan van Amersfoort voor de 13^e eeuw. Dat is toch wel duidelijke taal. Ook hier erkent zij dus dat er in feite geen bewijzen zijn om bewoning te veronderstellen in de 11^e tot 13^e eeuw. Zij merkt eveneens terecht op dat de verschillende theorieën steeds worden nageschreven en een eigen leven gaan leiden terwijl er geen bewijzen voor zijn. Dat de bewijzen uit het bodemarchief moeten komen is een terechte opmerking. Maar dat het bodemarchief aan interpretaties onderhevig is, zeker als vondsten naar historische gebeurtenissen toe worden verklaard, mag als bekend verondersteld worden. Hierna volgt daarvan een sprekend voorbeeld.

De andere verwijzing is naar Opgravingen in Amersfoort in 1986 en 1987.

- En wat schrijven Monique Krauwen en Francien Snieder in "Opgravingen in Amersfoort in 1986 en 1987, FL 21 no 1/2 mei 1991 2-14"?:
 - "In deze slootjes werd voornamelijk 12de en 13de eeuws aardewerk gevonden, maar ook enkele scherven uit de Karolingische periode. Het aantal Karolingische scherven is weliswaar niet .groot, maar toch voldoende om **te veronderstellen** dat het terrein reeds in de 9de eeuw bewoond was, misschien zelfs al eind 8ste eeuw. In een kuiltje binnen het ovale slotenpatroon troffen wij een scherf van een reliëfbandamphoor aan ; gezien de fabricage wordt deze scherf gedateerd in de 9de eeuw, mogelijk eind 8ste eeuw (**noot 20**).

Reliëfbandamphoren zijn grote eivormige potten met op de bovenhelft kleistrips met (rol)stempel of vingerdrukversiering, ze zijn vervaardigd van ca. 750-1050".

- **In noot 20 lezen we:** Mondelinge mededeling W. J. H. Verwers.

Afbeelding van het fragment van de betreffende Reliëfbandamphoor.

Op grond van een **mondelijke mededeling** over één scherf uit de 9e mogelijk de 8e eeuw, wordt gesteld dat er al in de 9e mogelijk in de 8e eeuw bewoning was in Hoogland/Amersfoort. Sinds wanneer toont een scherf bewoning aan? Daar is toch zeker een nederzetting voor nodig? En die is nooit aangetoond in dit gebied. Er zijn ook geen teksten die daarop zouden kunnen wijzen. Integendeel. Het is algemeen bekend dat laag-Nederland pas bewoonbaar werd na de ontginningen. En die begonnen in Utrecht pas aan het eind van de 11^e eeuw². Het Eemland is daar geen uitzondering op. Ontginningen vroegen immers om een grootschalige organisatie en die kwam er pas met de komst van de kloosters. En van het klooster op de Heiligenberg weet iedereen die zich wel eens in die geschiedenis verdiept heeft, dat dit nooit bestaan heeft. De oudste archeologische sporen ter plaatse dateren uit de 14^e eeuw³. Dat is 3 eeuwen na dato!

Met de genoemde Karolingische scherven geven Krauwen en Snieder duidelijk aan dat het om **een veronderstelling** gaat. Ook hier dus weer geen enkel bewijs om de veronderstelde geschiedenis te staven.

We hebben nu een aanname, dat er geen bewijzen zijn en een veronderstelling. En op grond daarvan durft men te beweren dat er al in de 9^e eeuw, zelfs in de 8^e eeuw bewoning is geweest bij Amersfoort.

Hiermee wordt haarfijn aangeven hoe historici en archeologen geschiedenis schrijven. **Op grond van aannamen en veronderstellingen en zonder bewijzen.** En als men hen vervolgens daarop wijst, zegt men slechts dat je ongelijk hebt en zij dus gelijk hebben. Waaruit bestaat hun bewijs? Uit een aanname en een veronderstelling. Dat zijn toch geen bewijzen?

² De geschiedenis van Nederland begint pas in de 11^e eeuw. Zie daarvoor o.a. de studies van H.J.A.Berendsen.

³ De in publicaties vaak genoemde 13^e eeuw blijkt op grond van de vergelijking met de vondst van vergelijkbare tegeltjes in de abdij in Middelburg een volgend misverstand. In Middelburg is de betreffende abdijsvloer gedateerd op 14^e eeuw. Zie noot 1.

In het artikel wijzen Krauwer en Snieder op scherven uit de Karolingische periode. Maar deze blijken een erg ruime datering te hebben. De Karolingische periode duurde van de 8^e tot de 10^e eeuw (van 751 tot (minstens) 987) volgens de gangbare opvattingen. En wat zijn Karolingische scherven? Scherven van reliëfbandamphoren, zoals aangegeven? Maar de amphoren werden geproduceerd tot in de 13^e eeuw (zie hierna het hoofdstuk "Nog even over Aardewerk").

We kunnen hieruit en uit de rest van het artikel over deze vondst de volgende conclusies trekken.

1. Het hele verhaal, zoals hiervoor aangegeven, betreft een aanname en een veronderstelling. Er wordt dus niets bewezen.
2. Noot 20 betreft een mondelinge mededeling van dhr. Verwers. Er heeft dus blijkbaar geen verder technisch of archeologisch onderzoek ter plaatse plaatsgevonden. Niets over de vondstomstandigheden of de grondlaag. Is de scherf in dezelfde grondlaag gevonden als de zogenaamde Karolingische scherven? De vraag is of Verwers de betreffende scherf wel echt bekeken heeft, dus in handen heeft gehad!
3. Het is dezelfde W.J.H. Verwers die met de opgravingen in Wijk bij Duurstede al heeft laten zien niet altijd accuraat en zeker niet ter zake deskundig te zijn. Zie Spiegel Historiae van april 1978 p. 222-246 en zijn bevindingen in 'Excavations at Dorestad 3. Hoogstraat 0, II – IV', en W.A. van Es en W.J.H. Verwers, 'House plans from Dorestad', berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, jaargang 41. p. 173-186, Amersfoort 1995. En W.J.H. Verwers, 'Dorestad: a Carolingian Town?' in: R. Hodges & B. Hobley (eds.), The Rebirth of Towns in the West AD 700-1050, London 1988 (Council for British Archaeology, Research Report, 68), 52-64.
4. Het blijkt feitelijk om slechts één scherf te gaan. De gedachte aan die ene zwaluw komt wel erg sterk op. Waar is de rest van deze pot? En waar zijn de bewoningssporen die deze scherf zou aantonen? En welke bewoningssporen zijn het?
5. Het betreft in Amersfoort en directe omgeving de vroegste middeleeuwse vondst (volgens stadsarcheoloog T. d'Hollosy is dat de periode van 450 - 1050 na Chr.). De locatie Schothorsterlaan ligt (hemelsbreed gemeten) op ruim 2500 meter van het centrum van Amersfoort. Lig Leusden (zogenaamd Lisiduna?) of de Heiligenberg dan niet in de directe omgeving van Amersfoort? Of wordt hiermee erkend dat er in Leusden niets uit de vroege middeleeuwen is gevonden?
6. Deze scherf kan vervaardigd zijn tussen ca. 750 tot 1050, dus kan net zo goed 11^e eeuws zijn. Zie opmerking hierna in "Nog even over aardewerk", waaruit zal blijken dat Reliëfbandamphoren nog tot in de 13e eeuw geproduceerd zijn en zeker nog later zullen zijn gebruikt. Deze potten zijn in veel musea te bekijken. Ze komen dus talrijk voor. Waar ze elders niets bewijzen over bewoning, doet één enkele scherf dat ook niet in Amersfoort.
7. Er ook niet onderzocht is waar het opvulmateriaal van deze sloot vandaan gekomen kan zijn. En was het wel een sloot? Of was het een door de zee ontstane natuurlijke zeegeul die men bij de ontginningen heeft dichtgegooid.

⁴ Deze verwijzingen zijn te vinden op www.noviomagus.info.

8. Potten kunnen vele generaties meegaan. Het betreft hier een reliëfbandamphoor, een voorraadpot, waar zeker niet dagelijks mee gesleept werd. Zie opmerking 2 bij de ROB-berichten in "Nog even over Aardewerk".
9. In de slootjes is voornamelijk 12^e en 13^e eeuws aardewerk gevonden wat de vulling dateert op de 12^e of 13^e eeuw. Daar zit wel een eeuw tussen. En het is net als met munten, de sluitmunt, de jongste munt, bepaalt de ouderdom van de vondst. De sloot is dus in de 13^e eeuw gedempt.
10. Enkele scherven kunnen zelfs 10de of 11de eeuws zijn, staat in de tekst: let op dat kunnen! Maar dat hoeft dus niet zo te zijn. Ze kunnen dus net zo goed 12de of 13de eeuws zijn, net als de rest van de vondst.
11. De gevonden waterput blijkt niet ouder dan 12de eeuws te zijn.
12. Het verhaal van de gevonden 'Bundeschuhe' in dit artikel bevestigt eveneens een datering in de 12^e en 13^e eeuw. Bovendien stelt deze vondst die van Wijk bij Duurstede in een andere daglicht. Immers als de vondst in Amersfoort in de 12^e/13^e eeuw gedateerd wordt, kan hetzelfde gelden voor dezelfde schoenen gevonden in Wijk bij Duurstede. Het ondergraaft de opvatting dat te Wijk bij Duurstede het 8e en 9e eeuwse Dorestad gelegen heeft. Zie verder onder punt 3 hierboven. Zie ook W. Groenman-van Waateringe, De spaarzame of fantasieloze (?) schoenmaker, in Spiegel Historiae, speciaalnummer over Dorestad, april 1978, (p.263 e.v.)

Het is overduidelijk: Met één 9e eeuwse scherf tussen verder allemaal 12e en 13e eeuws materiaal kun je geen bewoning in de 9e eeuw bewijzen. Als die scherf al werkelijk 9e eeuws zou zijn kan die daar ook op een andere manier terecht gekomen zijn. Ook kan die scherf misschien wel al in de (opvul-)grond gezeten hebben, maar zolang geen hele pot gevonden is en geen sporen van een nederzetting, bewijst je niets over bewoning. De meeste vondsten geven aan dat het om een in de 13^e eeuws opgevulde greppel gaat. Die 13^e eeuw is dan bepalend voor de aanwezigheid van mensen, maar toont nog geen bewoning aan ter plaatse aan. Wel sluit die 13^e eeuw precies aan bij de eerste bewoning in Amersfoort. Wellicht waren de landarbeiders die hier hielpen bij de ontginning van dit gebied wel inwoners van Amersfoort en vanuit de hoger gelegen stad de natte omgeving steeds verder in bezit nam. Het zou ook een verklaring zijn van het grondbezit van vooral Amersfoortse instellingen en burgers juist in deze gebieden. Het sluit in elk geval perfect aan bij het begin van de ontginningen in Eemland, waarbij een wellicht oudere (natuurlijke?) greppel in de 13^e eeuw is dichtgegooid!

Met deze greppel kan in elk geval geen enkele bewoning worden aangetoond, wat toch het uitgangspunt van deze dissertatie was. Mensen woonden immers niet in greppels of sloten. Zij gebruikten die wel voor de afwatering van een gebied, wat in de tijd van de ontginningen uiteraard een menselijke activiteit was. Of het hier een door mensenhanden gegraven of een natuurlijke sloot betreft, is uit het artikel niet op te maken. Dat men een greppel dichtgooit als men een gebied gaat ontginnen is uiteraard zeer ongebruikelijk. Een dichtgegooide greppel toont aan dat men deze niet meer nodig achtte, dus dat de afwatering en dus de ontginning voltooid was. Of dit ook zo is blijft natuurlijk nog een interessant gegeven voor verder onderzoek als men het gehele gebied gaat onderzoeken. Maar wie had dan die eerste greppel

gegraven? Of was het toch een natuurlijke zeegeul? De kan dus voor de afwatering aangelegd zijn door enkele inwoners van de op een uitloper van de Utrechtse Heuvelrug aan de rand van een omvangrijk moerasgebied ontstane nieuwe nederzetting Hamesforte.

- In noot 11 wordt ook verwezen naar Raven, Bosserdijk 38: Dit artikel handelt over de malenhoeve Ten Bosch aan de Bosserdijk, die gedateerd wordt tussen 1300-1500. Dat gaat dus niet over de vroegste bewoning van Hoogland laat staan Amersfoort. Hier komen we dus niet verder mee.

Noot 13.

- In noot 13 wordt ook naar mevr. Broer verwezen en wel naar pagina 281? Wat schrijft zij op pagina 281?
 - Met de constatering dat de tienden van Emmeklaar op het Hogeland aan de voornoemde punten voldoen en **beschouwd kunnen worden** als vóór 1027 door Adelbold geschonken sluiten we deze paragraaf over de kerken en tienden in Eemland af. De lokalisering van de tienden als tienden van het land op het Hogeland heeft ons inmiddels doen aanbelanden bij het volgende onderdeel van de schenkingen van Ansfried en Adelbold: het landbezit van Hohorst in Eemland.
- De door haar bedoelde voornoemde punten worden verklaard op p.280. Daar lezen we:
 - Wanneer we het bezit van de abdij aan tienden in deze streken terugvoeren op de schenking door Adelbold, dan vormen ze hier een leidraad voor het vaststellen van de voortgang der ontginningen en daarmee ook voor het reconstrueren van de rechten van Hohorst in de vroege elfde eeuw. Het is dat gebied - het oorspronkelijke Hogeland - waar landbezit en tiendrecht van de abdij later blijken samen te vallen, **dat beschouwd mag worden** als reeds vóór de elfde eeuw in cultuur gebracht.

Dat hier sprake is van **een cirkelredenering** is haar blijkbaar ontgaan en is eveneens de latere onderzoeker, in dit geval Ton Reichelt, volledig ontgaan. Mevrouw Broer toont dus helemaal niets aan en bewijst dus niets over een vroeger gebieds- of rechtsbezit van de Paulusabdij in Hoogland of Emiclaer. Met gegevens uit 1283 bewijs je niets over de situatie van vóór 1028. Daar zit 255 jaar tussen! Dat is ook het probleem van mevr. Broer in haar boek Uniek in de stad. Met al of niet vervalste oorkonden uit de 13^e eeuw en later, wenst zij de situatie in de 9^e en 10^e eeuw te bewijzen.

In **noot 13** wordt ook verwezen naar Dekker en Mijnsen-Dutilh, De Eemlandtsche Leege Landen, Ontginningen rond de mond van de Eem in de 12^e en 13^e eeuw p.21.

In feite zegt de titel van dit boek al genoeg. Het gaat om ontginningen rond de mond van de Eem in de 12^e en 13^e eeuw, wat volkomen acceptabel is. Zij stellen dit ook zo ongecompliceerd op p.113: "De aanvang van de ontginningsactiviteiten in het westen (de mond van de Eem) zal gesitueerd moeten worden in de late 12^e of het begin van de 13^e eeuw".

Op p.21 wordt door Dekker en Mijnsen-Dutilh verhaald over de invallen van de Noormannen in Utrecht en Dorestad. De 10^e eeuw kenmerkte zich door een langzame verbetering. Een van de meest opmerkelijke blijken van opbloei in de volgende eeuwen van de late 10^e eeuw tot de late 13^e eeuw, was de ontginning van woeste gronden. Ook hier is weer sprake van het klooster Hohorst bij Amersfoort (rond 1000) die in 1050 verplaatst werd als St.Paulusabdij naar Utrecht. De exploitatie vond plaats vanuit een curtis of Hof.

Aangezien op deze pagina geen noten worden gegeven is het niet na te gaan waarop deze informatie gebaseerd is. Waarschijnlijk op de bestaande, maar onbewezen mythe van het klooster van Ansfridus waarvan eenvoudig aan te tonen is dat het zich niet op de Heiligenberg bevonden kan hebben. Zie daarvoor www.noviomagus.info/ansfridus.htm.

Van invallen van Noormannen in Utrecht of Wijk bij Duurstede is nooit sprake geweest. Dat staat momenteel niet alleen tekstueel maar ook archeologisch volkomen vast. Lees het boek van Annemarieke Willemse over Dorestad er desnoods op na. En zij kan nu niet meteen als volgeling van de opvatting van Albert Delahaye gezien worden, integendeel. Maar zij erkent dat er van sporen van invallende Noormannen geen enkele sprake is. Een opvattingen die steeds meer door meerdere historici wordt gedeeld. Zie daarvoor www.noviomagus.info/noormann.htm. Zij komt dan ook met de kwalificatie van de "vreedzame handelaren", wat in flagrante tegenspraak is met de geschreven bronnen over de plunderende en niets ontziende moordenaars.

Lees ook eens: Boeren op het moer of blij met de klei? Disciplines in discussie over de ontginningsgeschiedenis van het Eemland, Bertus Wouda. Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis 17 (2008) 2, 47-61.

In 2007 verschenen twee publicaties over de ontginningsgeschiedenis van het Eemland. De eerste betrof een artikel van Jelle Vervloet, hoogleraar in de historische geografie van het Nederlandse cultuurlandschap, de andere een boek van waterschapsarchivaris Margriet Mijnsen-Dutilh.1 Mijn verwachtingen waren hooggespannen: voor Bunschoten-Spakenburg en omgeving zouden de onderzoeksresultaten van de verschillende disciplines elkaar mooi kunnen aanvullen. Maar niets is minder waar. Waar de een (Vervloet) 'hoog' en 'vanaf de Eem' zegt,

heeft de ander (Mijnssen-Dutilh) het over 'laag' en 'naar de Eem toe'. Volgens de een lag Uitwijk, zoals Bunschoten aanvankelijk werd genoemd, op de hoogste plaatsen langs de rivier de Eem maar na bodemdaling en zeespiegelrijzing werd die nederzetting naar een opgehoogde achterkade landinwaarts verplaatst. In de opvatting van de ander lag Uitwijk altijd al op de plaats van de oude dorpskern van Bunschoten, en wel op een natuurlijke zandopduiking, als een 'eilandje' in het Eemmoeras. Maar beide auteurs betrekken de grote stormvloed van 1170 in hun verhaal. Bij die vloed werd de veenrug tussen Stavoren en Enkhuizen en die tussen Schokland en Elburg doorbroken, waarna de afwatering van het huidige Eemland naar de Noordzee verbeterde. Pas na die tijd vonden de grote ontginningen in dat gebied plaats.

Nog even over aardewerk.

Het in Wijk bij Duurstede gevonden aardewerk bestond geheel uit scherven uit Badorf-, Mayen- en Pingsdorfaardewerk dat door elkaar gevonden werd blijkbaar in één niet onderscheiden laag. Zo liggen deze scherven ook, zonder onderscheid in gevonden aardlagen te maken, op de tentoonstelling over Dorestad in Leiden: door elkaar. Net als bij munten geeft de jongste scherf in zo'n laag de "sluitdatum" van de hele vondst aan. Uit de Karolingische tijd dateert Mayen- en Badorfaardewerk, beide te dateren tussen ca. 750 en 900 na Chr. Pingsdorf aardewerk heeft als datering tussen de 10e tot in de 13e eeuw. Aangezien er van alle drie de soorten aardewerk gelijktijdig vondsten zijn gedaan en de exacte locatie of aardlaag niet wordt vermeld, kunnen we concluderen dat ook hier iets te verbergen valt. Het jongste aardewerk, het Pingsdorf, komt in elk geval niet uit de tijd van Dorestad, de 9e eeuw. Daarmee is aangetoond dat de opgegraven nederzetting in Wijk bij Duurstede op zijn vroegst uit de 10e eeuw stamt en dus nooit Dorestad kan zijn geweest. Mevr. Willemsen geeft hiervoor zelf een bewijs op p.136 waar bij het Pingsdorf aardewerk staat vermeld dat het uit de 13e eeuw stamt, dus van ná Dorestad.

De traditionele datering van Middeleeuws aardewerk staat sinds het gezaghebbende artikel van [W.C.Braat](#) danig onder druk. Braat heeft aangetoond dat Badorf aardewerk nog tot in de 10e eeuw voorkomt, waarmee de datering van de opgegraven nederzetting te Wijk bij Duurstede nogmaals op de 10e eeuw uitkomt. Ook hier krijgt Albert Delahaye weer gelijk. Bovendien als de grote hoeveelheid stukgeslagen aardewerk kenmerkend was voor een handelsstad, dan was er wel op meerdere plaatsen in Europa zo'n grote hoeveelheid aardewerk gevonden. Het toont eerder een losbandig leven aan, waarbij na het eet- en drinkgelag het aardewerk niet hergebruikt werd, maar werd weggegooid. Immers de volgende dag was er weer nieuwe buit met nieuwe eetwaar en drank, dat van langs trekkende reizigers en schippers geroofd werd. Deze overlast op reizigers en handelaars was ook de reden van de bisschop van Utrecht om bij de Duitse keizer te klagen, waarna dit roversnest Munna op last van de keizer werd opgeruimd.

Als deze hoeveelheid aardewerk een gevolg is geweest van handel, dan had men op andere plaatsen zoals te Haithabu en Birka ook vergelijkbare hoeveelheden moeten vinden. Maar dat is niet gebeurd. Wijk bij Duurstede is hier juist de uitzondering, net als met de beendergraverij waaraan men een verkeerde uitleg gaf. Het was ooit het gevolg van een grote sterfte onder rundvee, een soort gekkenkoeienziekte dus. De traditionele verklaringen zijn ook hier aan herziening toe.

Ook A.Verhoeven vermeldt in 'Middeleeuws gebruiks aardewerk in Nederland', Amsterdam University Press 1998, dat Karolingisch aardewerk in Noordwest Europa een ruime verspreiding heeft gehad en dat het tot in de late Middeleeuwen (1050 - 1500 na Chr) gemaakt werd. Dus tot 1500 n.Chr.

In Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek 1950-2006 lezen we in achtereenvolgende jaargangen o.a. de volgende berichten:

- Wat de reliëfbandamphoren aangaat, deze schijnen in de loop van de 12de eeuw uit te sterven.(1950/19). **Schijnen! Ze kunnen dus nog langer in gebruik zijn gebleven.**
- Reliëfbandamphoren zijn kenmerkend voor de 9de eeuw, hoewel speciaal deze laatste, minder fragiele voorraadvaten een zeer lange levensduur gehad kunnen hebben(1956/17).
- Aardewerk uit de 9de of 10de eeuw is in verschillende plaatsen op Walcheren en Schouwen gevonden. Zo zijn uit enkele kernheuveltjes op deze eilanden scherven van zogenaamd reliëfbandaardewerk te voorschijn gekomen. Dit soort aardewerk is ons van Zuid-Beveland niet bekend, zodat we mogen veronderstellen dat de nederzettingen op Zuid-Beveland uit iets latere tijd, althans van na omstreeks 1000 zijn. Hoeveel later is moeilijk te zeggen, omdat het aardewerk dat daar in de 11de-12de eeuw in gebruik was, tot nu toe moeilijk nader te dateren is (1957/119).
- Bepaalde vroege vormen van reliëfbandaardewerk gevonden in Abbekinderen dateren dus naar alle waarschijnlijkheid - uit de 12de en (of) 11de eeuw; een nadere tijdsbepaling is tot nu toe niet met zekerheid te geven (1957/132)
- Hierbij stiet men op een oude cultuurlaag, waarin scherven van reliëfbandaardewerk voorkwamen tezamen met Pingsdorfen spaarzaam geglazuurde ceramiek. Een datering van deze laag in de 10de en 11de eeuw is waarschijnlijk te achten (1957/155).
- Drie randfragmenten van ca. 10de-eeuws aardewerk beelden we hierbij af (afb. 4) : a. Een randfragment van een vrij late reliëfband-amfora (1967/41).
- Te Lenthe werd in een ontgraving een boomstam-put en een laat-middeleeuws vondstcomplex bekend, waaronder scherven van circa 11de eeuwse reliëfbandamphoren (1973/73).
- A sherd of Reliefband-amphora, now unfortunately lost, was found in the mortar core of the wall. 41 Later types of this ware occur well into the eleventh century and so may be a terminus post quem for the wall (1973/379).
- Reliefband amphorae were, in any case, produced in large numbers in the pottery workshops of the Vorgebirge. Their function as storage jars for wine export may have contributed to the fact that they were distributed over a

very extensive area. The dating of this pottery begins in the middle of the ninth century and certainly continues in the tenth century. One reliefband amphora from Xanten can even be dated in 1081/83 (1974/92).

- Aardenburg: deze kreek was in de Karolingische tijd reeds geheel verland hetgeen blijkt uit een er boven liggende bewoningslaag uit die periode met fragmenten van zogenaamd "reliefbandaardewerk" (9de-10de-eeuw) (1976/23).
- Reliefband amphora (Fig. 57) Possibly as early as the second half 8th century, but especially 9th, up to (mid-) 10th century. Characteristic representatives of the reliefband amphora type Dorestad W I. (1977/59).
- Uitgeest: De afgraving leverde slechts weinig mobiele vondsten op: onder meer kogelpotaardewerk, Pingsdorf, Badorf, reliefband en wat inheems-Romeinse scherven die als afkomstig uit aangevoerde grond zijn opgevat (1981/27)
- SLIEDRECHTSE BIESBOS. South bank of Merwede near railway bridge. Reliefband amphora, ninth-tenth century. ROB Jaarverslag 1983, 139.
- Een Middeleeuwse woonheuvel werd doorgraven bij de aanleg van het Hartelpark (te Putten). Daarbij werden naast scherven uit de 11e en 12e eeuw enkele grote fragmenten van reliefbandamforen gevonden die mogelijk uit de 10e eeuw dateren. (1984/151).
- Oostkapelle (gemeente Domburg) In oude cultuurgrond op de hofstede Kranenstein, zijn veel aardewerkfragmenten en enkele benen kammen uit ca. de 10e tot in de 12e eeuw gevonden. Bij het aardewerk bevinden zich duidelijk herkenbare stukken Badorf- en reliefbandkeramiek (1985/156).

In Westerheem, orgaan van de archeologische werkgemeenschap voor Nederland, komen we de volgende bevindingen tegen:

- MIDDELBURG (Zld.). Een onderzoek naar de bouwgeschiedenis van een deel der in 1940 vernielde Abdij leverde, op 0.5 m onder een vloer van kloostermoppen (met scherven uit XI^{VB}), sporen van houten woningen, bestaande uit vlechtwerk en palen. Scherven van reliëfbandamforen wijzen op een vroege datering (IX-X). (R.O.B.) Nieuws-Bull. K.N.O.B. XIV, 4, 7.
- LEIDEN (Z.H.) Op 22 dec. '62 is de opgraving Meerburgerpolder (Roomburg) voorlopig beëindigd. Er zijn laat-Merovingische scherven gevonden (7e-begin 8ste eeuw), tezamen met op de draaischijf vervaardigde kogelpotten, Badorfer ceramiek en reliëfband-amforen (8ste-10^e eeuw). Zij lagen in een donkere laag, die ook de paalkoppen bevatte van een middeleeuwse beschoeiing van

het toen gedeeltelijk dicht geslibde kanaal van Corbulo. Voorjaar '63 hoopt men het onderzoek voort te zetten en te voltooiën. Nieuws-bull. K.N.O.B., jaarg. 16, afl. 1. J.E.Bogaers, R.O.B., (Amersfoort).

- FERWERDERADEEL (Fr.) vME. Te Marrum werd, binnen de terpringweg, een inheemse scherf van een met de hand vervaardigde grote pot gevonden, die kennelijk een **imitatie is van een Karolingische reliëfbandamfoor**. Met benen stempels zijn er ronde figuren met stervormig patroon op aangebracht. De vondst is uniek voor Friesland. Nieuws-bull. K.N.O.B., afl. 8, aug.' 69. B.A.I. Groningen en Fries Mus. Leeuwarden. (G. Elzinga).
- HAARLEM (N.H.) lME. Enkele, moeilijk te dateren scherven doen denken aan reliëfband-amfoor aardewerk (9de-10de eeuw). Werkgroep A.W.N. -Kennemerland - nov.1970, J. Schimmer.
- Bij het Balgzand (Noord-Holland) trof men een gave bronzen ruiterspoor aan van het Karolingische type. Ook paalkoppen vond men in situ in de vorm van een rechthoekig spiekerachtig bouwsel. Men kon vele fragmenten van ijzerslakken in een halve bolvorm verzamelen, benevens Reliëfbandscherven van het Medemblik type en Badorf materiaal. Het vaatwerk uit de 11de en 12de eeuw werd hier nergens vergezeld van vroeger materiaal. (1979/181).
- Bij een kleine proefopgraving in Souburg, waarbij mij alleen een terrein ter beschikking stond waar ik de wal en de gracht kon vinden, vond ik tegen de binnenkant van de wal een aantal kleine scherfjes die volledig met geelgroen loodglazuur bedekt waren en daarbij ook enige scherfjes van een reliëfbandamfoora. Die twee soorten aardewerk konden niet anders dan contemporain zijn. Maar de datering van de reliëfbandamforen staat niet helemaal vast. Hoeveel in de 10e of 11e eeuw hebben die nog voortgeduurd? Aldus W.C.Braat (1988/32).
- Vroeg-middeleeuwse waterputten op de „Groote Akkers“, Goirle. Op de bodem van de put 2 werd een groot fragment van een reliëfbandamfoor gevonden, dat aan de hand van gegevens uit de literatuur werd gedetermineerd als een fragment van een late reliëfbandamfoor uit de 10e - 11e eeuw (1989/88).
- Blanckenburgh. Voorraden zullen bewaard zijn in reliëfbandamforen. Van de Dorestad-typen W I A en B zijn fragmenten aanwezig. Dergelijke amforen worden gedateerd aan het eind van de achtste, in de gehele negende en zeker in een deel van de tiende eeuw. Ook latere vormen uit de tiende en elfde eeuw, gekenmerkt door een in doorsnede puntig bandje met een nonchalante radstempel, zijn aanwezig (1998/219).

Reliëfband aardewerk blijkt in Nederland toch relatief zeldzaam. Opvallend is dat een vaststaande datering niet zomaar te geven is en de dateringen een grote marge en spreiding kennen. Met één scherf in Amersfoort is dus geen enkel bewijs te leveren, niet qua herkomst, noch qua datering. De datering kan liggen tussen de 8e en 13e eeuw! En aangezien het om importmateriaal gaat, kan het niet als bewijs dienen om er bewoning mee aan te tonen.

Ik meen hiermee te hebben aangetoond dat er van bewoning in de 9^e of zelfs de 10^e eeuw, laat staan de 8^e eeuw, in Amersfoort en omstreken geen enkele sprake is. We dienen de geschiedenis van Amersfoort dan ook te laten beginnen in de late 11^e eeuw, eerder begin 12^e eeuw, waarna Amersfoort overigens pas in de 13^e eeuw 'stadregte' kreeg en een muur om de stad mocht bouwen.

Moge deze opmerkingen een bijdrage vormen voor een intensieve discussie, die gebaseerd is op feiten en niet op veronderstellingen en aannamen.

Guido Delahaye.
9 december 2014.